

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу ОСІПОВОЇ Злати Олександрівни на тему: «Гумор в політичній культурі українського суспільства за умов російської агресії» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки)

Повномасштабна російська агресія проти України суттєво вплинула на політичні процеси та особливості функціонування політичної культури. Одним із помітних феноменів цього періоду стало розширення ролі гумору в публічному просторі – від побутових форм до інструментів політичної комунікації, громадянської мобілізації та міжнародного представлення українського досвіду війни. Мемотворчість, сатиричні відео та гумористичні перформанси стали частиною інформаційної взаємодії та символічного протистояння. Попри очевидну суспільну значущість цього явища, воно тривалий час залишалося недостатньо осмисленим у межах вітчизняної політичної науки, що зумовлює актуальність і своєчасність даної дисертації.

Дисертаційна робота Злати Осіпової характеризується чітко окресленою науковою проблематикою та міждисциплінарним підходом, який поєднує політологічний, культурологічний і комунікативний виміри аналізу. Авторка розглядає гумор як структурно-функціональну складову політичної культури, пропонуючи цілісну модель його осмислення в умовах війни.

Структура дисертації є логічною, внутрішньо узгодженою та відповідає поставленим меті й завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів (що містять шість підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків. Кожен розділ завершується узагальненнями, що забезпечує послідовність аргументації та системність викладу матеріалу.

У першому розділі авторка демонструє ґрунтовне опрацювання теоретичних джерел як зарубіжної, так і української науки. Аналіз праць Г. Алмонда та С. Верби, М. Бахтіна, Р. Мартіна, Г. Дженкінса та інших дослідників здійснюється не формально, а з критичним переосмисленням їхніх положень. Дисертантка аргументовано вказує на обмеженість наявних підходів для аналізу гумору в умовах збройного конфлікту та окреслює відповідні аналітичні прогалини. Виокремлення шести функцій політичного гумору – ідентифікаційної, диференційної, культурної взаємодії, компенсаторної, опору режиму та стратегічної комунікації – є результатом систематизації теоретичних напрацювань і водночас створює концептуальну основу для емпіричного аналізу.

У другому розділі запропоновано комплексну типологію гумористичного дискурсу за трьома аналітичними осями: суб'єктною, функціонально-цільовою та медіаформатною. Ця типологія є самостійним теоретичним результатом і свідчить про здатність авторки до концептуального узагальнення. Емпіричне дослідження гумористичного контенту українських політиків у мережі X.com із використанням показника Engagement Rate демонструє сучасний методологічний інструментарій та належний рівень роботи з цифровими даними. Висновок про вищий рівень залученості гумористичних публікацій у більшості проаналізованих випадків має як наукову, так і прикладну цінність.

Третій розділ поєднує історичний аналіз еволюції гумористичних практик, від козацької доби до сучасних цифрових форм, із кейс-стаді «Картонкового майдану» як прикладу неklasичної політичної участі. Авторка переконливо демонструє тяглість сміхової традиції в українській політичній культурі та показує, що сучасні цифрові практики мають глибші культурні передумови. Контент-аналіз 193 написів забезпечує належну емпіричну основу для висновків і посилює аналітичну достовірність роботи.

Методологія дослідження є комплексною та адекватною складності проблематики. Поєднання системного, історичного та порівняльного методів із кількісним і якісним контент-аналізом, методом кейс-стаді та використанням Python для збору даних із X.com свідчить про сучасність і методологічну виваженість дослідницького підходу.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів органами державної влади, структурами стратегічних комунікацій, а також у навчальному процесі. Ряд висновків дисертації може бути безпосередньо впроваджений у практику публічної дипломатії та контрпропаганди, що є надзвичайно актуальним в умовах триваючої російської агресії.

Водночас вважаємо за необхідне зазначити кілька дискусійних аспектів, які можуть потребувати уточнення з боку авторки:

- незважаючи на ґрунтовний аналіз гумору як інструменту опору та консолідації суспільства, за межами детальної уваги авторки залишилася амбівалентна природа політичного гумору, зокрема його роль у популістських дискурсах. Оскільки гумор за своєю природою схильний до спрощення складних політичних смислів, було б доцільно ширше розкрити ризики використання гумористичних стратегій як «зброї» популізму, що може призводити до деградації раціональної політичної дискусії та надмірної персоналізації політики

- у підрозділі 2.2 вибірка з 10 українських політиків, безумовно, є репрезентативною для пілотного дослідження, проте варто було б детальніше обґрунтувати

критерії відбору та розглянути можливі обмеження такої вибірки для екстраполяції висновків на ширший контекст;

- при аналізі компенсаторної функції гумору дисертантка слушно зазначає ризики надмірної романтизації стійкості через гумор, проте цей аспект заслуговував на більш розгорнуте обговорення з огляду на дослідження травматичного досвіду та механізмів психологічного захисту;

- у роботі запропоновано авторську типологію гумористичного дискурсу, проте потребує додаткового уточнення критерій розмежування власне "політичного гумору" та суміжних категорій (побутового, соціального чи ситуативного гумору), що особливо актуально в умовах цифрової комунікації;

- варто було б простежити динаміку використання гумору в політичних комунікаціях з 2022 до 2024 рр., чи були якісь зміни у характері гумористичного контенту або масштабах його поширення.

Проте зазначені зауваження мають переважно рекомендаційний характер і жодним чином не знижують загального високого теоретичного та практичного рівня роботи. Дисертація Осіпової Злати на тему «Гумор в політичній культурі українського суспільства за умов російської агресії» є завершеною науковою працею, яка за своїм науковим рівнем, практичною цінністю, обсягом і оформленням відповідає встановленим вимогам, які ставляться перед дисертаціями, що подані на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Таким чином, дисертація Осіпової Злати за темою «Гумор в політичній культурі українського суспільства за умов російської агресії» за спеціальністю 052 Політологія повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами), вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), та може бути представлена до захисту на засіданні спеціалізованої вченої ради.

Рецензент:

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри політології та

міжнародних відносин

Маріупольського державного університету

04.05.2026

Сергій ПАХОМЕНКО

Обличчя підпис: к.іст.наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин
С.П. Пахоменко
факультет загального відділу